

Ara Margos, Balçık bölgesi Obroçište köyü yakınında bulunan Akyazılı Baba tekkesi

Ülker Kornazova

Margos, A. (1973). Balçık bölgesi Obroçište köyü yakınında bulunan Akyazılı Baba tekkesi. *Muzei i Pametnitsi na Kulturata*, No: 02, 20-24 [Margos, A. (1973). Teketo Ak Yazılı Baba Pri C. Obroçište Balçisko. *Muzei i Pametnitsi na Kulturata*, No: 02, 20-24].

Özet

Bu çeviri, Ara Margos'un Ak Yazılı Baba Tekkesi hakkında yayınladığı makaleden oluşmaktadır. Ara Margos, bu çalışmasında alanda yaptığı arkeolojik çalışmalarına dayanarak bu makalesini hazırlamıştır. Margos, çalışmasıyla tekkenin mimari planları çizmiş ve fotoğraflarını çekmiştir. Plan ve fotoğraflarla zenginleştirdiği makalesini de bilahare müze dergisinde yayınlamıştır. Margos, yine arkadaşı Mimar Peter Petrov ile birlikte Mustafa Kanaat Baba Tekkesi hakkında da bir araştırmasını yine müze dergisinden yayınlamıştır. Bu makalesine Margos, Ak Yazılı Baba Tekkesinin eski adı Tekke yeni adı Obroçište köyünün Varna ve Balçık arasında Batova Nehri yakınlarında olduğunu, köyün tamamının Müslüman olduğunu, daha sonra Çerkezlerin yerleştirildiğini ve Birinci Dünya Savaşından sonra Çerkezlerin gönderildiğini Trakya'dan gelen Bulgarların yerleştirildiğiyle başlamaktadır. Daha sonra Ak Yazılı Tekkesine ait bölümlerin ölçülerini vermektedir. Her bölümün ölçüsüyle birlikte bir plan, çizim ve fotoğrafta metinde yer almaktadır.

Abstract

This translation consists of the article published by Ara Margos under the title Ak Yazılı Baba Tekkesi. In this study, Ara Margos prepared this article based on his archaeological studies in the area. Margos drew architectural plans and took photographs of the tekke. The article, which he enriched with plans and photographs, was later published in the museum magazine. Margos, together with his friend Architect Peter Petrov, also published a research on Mustafa Kanaat Baba Tekke in the museum magazine. In this article, Margos starts with the fact that the village of Ak Yazılı Baba Tekke, formerly known as Tekke, now known as Obroçište, was located near the Batova River between Varna and Balçık, that the entire village was Muslim, that Circassians were settled there later, and that after the First World War, Circassians were sent away and Bulgarians from Thrace were settled there. Then he gives the measurements of the sections of the Ak Yazılı Tekke. Along with the dimensions of each section, a plan, drawing and photograph are included in the text.

Corresponding Author

Ülker Kornazova

Article History

Received

26 October 2024

Accepted

24 November 2024

Anahtar Kelimeler

Ara Margos, Ak Yazılı Tekkesi, Balçık.

Keywords

Ara Margos, Ak Yazılı Sultan, Balchik.

Balçık Bölgesi Obroçište Köyü Yakınında Bulunan Akyazılı Baba Tekkesi

Obroçište köyü, Varna ile Balçık arasında, Batova Nehri'nin pitoresk vadisinde yer almaktadır. 1676 tarihli bir Türkçe vesikada Tekiecik ismiyle geçmektedir.¹ 1864 yılında 180 Çerkes ailesi buraya yerleşmiştir.² XIX. asrın 70'li yıllardan kalma bir Rus istatistik derleme eserine göre köy tamamen Müslümanlara ait olup 1.118 ev bulunuyordu.³ Kurtuluş savaşından sonra yerinden edilen Çerkeslerin yerini Doğu Trakya'dan gelen Bulgarlar almıştır.⁴

Köyün eski adı Tekke, buradaki Alevi âsitânesi olan Akyazılı Baba tekkesinden gelmektedir. Köyün güney ucunda yer almaktadır. Türbe ve imaret olmak üzere aynı planda fakat farklı boyutlarda iki anıtsal yapıdan oluşmaktadır.

Şekil 1

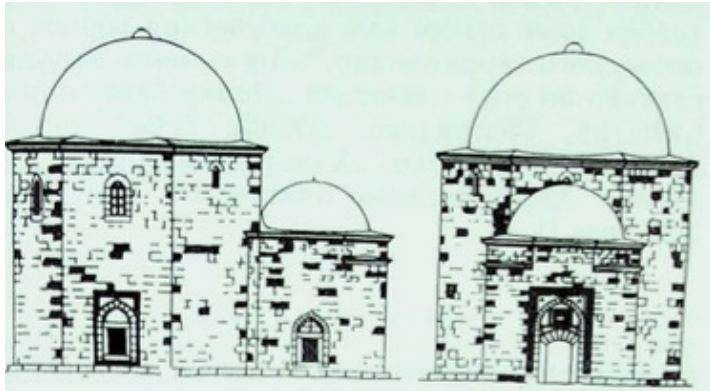
Akyazılı Baba Tekkesinin Türbesi

Bütünüyle korunmuş olan türbe, yaklaşık 12 metre yüksekliğinde ve 11 metre çapında, yedi duvarlı sağlam bir yapıdır (Şekil 1 ve 2). Doğu tarafına 4,55 metreye 4,80 metre boyutlarında neredeyse kare şeklinde bir giriş mekânı eklenmiştir. Türbe özenle oyulmuş ve şekillendirilmiş kesme taşlardan inşa edilmiştir. Her iki odasının da kurşunla kaplı yarım küre şeklinde kubbeleri vardır.

Şekil 2

Türbenin Doğu ve Güney Cepheleri

1 R. Stoykov, Kiril ve Metodiy Milli Kütüphanesi Doğu Bölümü'nün XV, XVI, XVII ve XVIII. yüzyıllara ait Türkçe belgelerinde Bulgar yerleşim yerlerinin adları, Inbkm, VII, 1961, s. 439.

2 F.Kanitz, Donau- Bulgarien und der Balkan, 1882, III, s. 219.

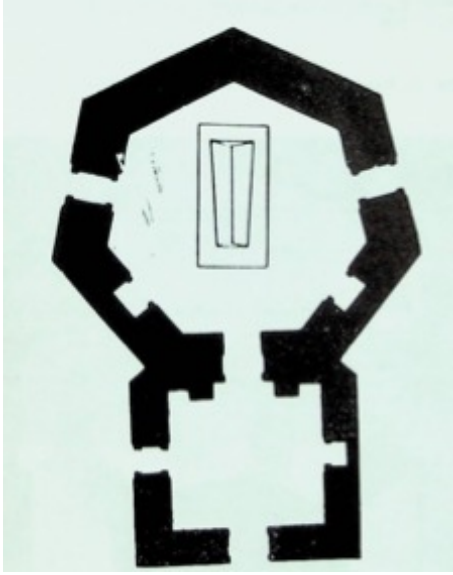
3 Materiali Dlya İzocheniya Balgarii, V. Bukarest, 1877, s. 260.

4 L. Miletich, Kuzeydoğu Bulgaristan'daki eski Bulgar nüfusu, 1902, ss. 149 ve 153.

İçeriden bakıldığında türbe, 3.60 m uzunluğunda duvarlara sahip yedi duvarlı bir odadır (Şekil 3). Tavan kubbe şeklindedir (Şekil 4).

Şekil 3

Türbenin Planı

Şekil 4

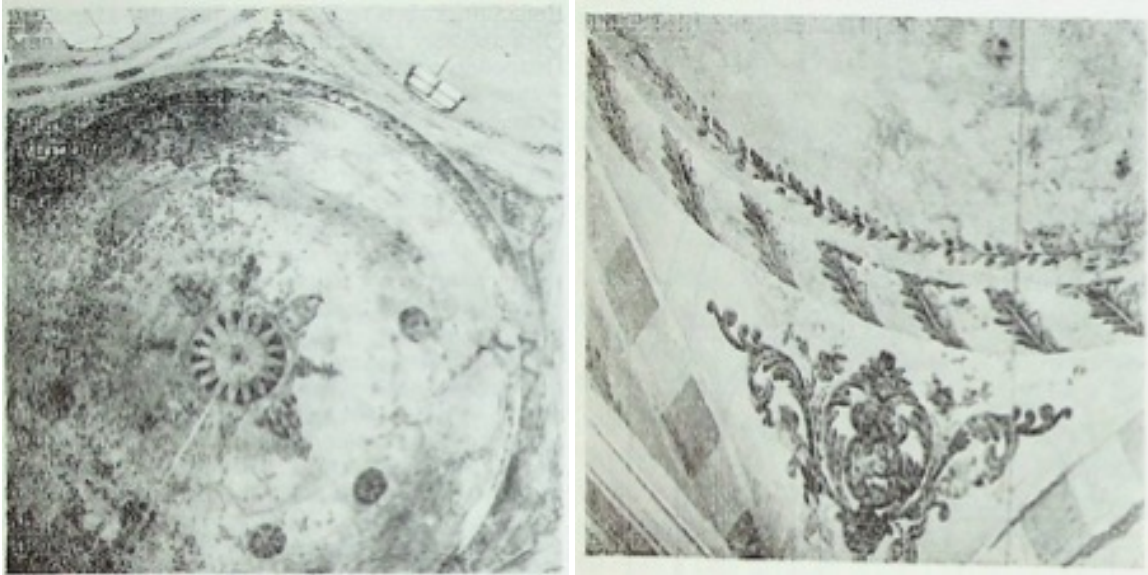
Türbenin Boyuna Kesiti

Oryantal üslupta, son derece taze korunmuş renklerle geometrik ve stilize bitkisel süslemelerle işlenmiştir (Şekil 5).

Şekil 5

Fresklerle Kaplı Türbe Tavanı

Duvarlardaki süslemeler daha yeni tarihli olup Barok üsluptadır.⁵ Üzerine kandillerin asıldığı tavadan beş ince zincir inmektedir. Zemin, dikdörtgen kireçtaşı levhalarla döşenmiştir. Kuzey ve

⁵ P. Kantardjiev, (P. Kantardjiev, Bulgar mimari mirasının sorunları, Sofya, 1955, s. 231) Obroçişte / Tekke köyündeki tekkede Samokov'daki "Bayraklı Camii"ndeki tasvirlerin ayınlığının bulunduğu bildirilmektedir. Ancak bu durum yalnızca XX. yüzyılın başından itibaren Barok tarzda olan yan freskler için geçerlidir (Şekil 6).

güney duvarlarında kemerleri ve çerçeveleri kırmızımsı kahverengi mermerden oluşan birer pencere bulunmaktadır. Türbenin dış ve iç kapısının kemerlerinde de aynı mermer kullanılmıştır (Şekil7). Doğu, güney ve batı yönündeki duvarların üst kısımlarında yarım silindirik kemerli küçük pencereler bulunmaktadır (Şekil 4).

Şekil 6

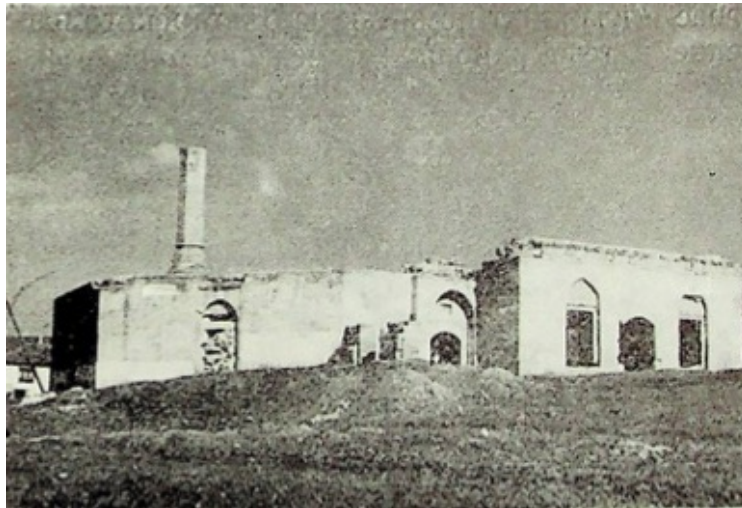
Türbenin Dış Giriş Kapısı

Türbenin ortasında evliya Akyazılı Baba'nın kabri bulunmaktadır. Neredeyse doğu-batı yönünde olup 4,45 metre uzunluğunda ve 2,10 metre genişliğindedir. Yeşil bir kumaş örtü ile kaplı sandukanın üzerinde terlik, baston, tarak, tabak, mühür vb. evliyaya ait birçok eşya, çevresinde ise üzerinde donyağı mumların⁶ yandığı çok sayıda demir şamdan vardır.

Şekil 7

Tekke İmareti

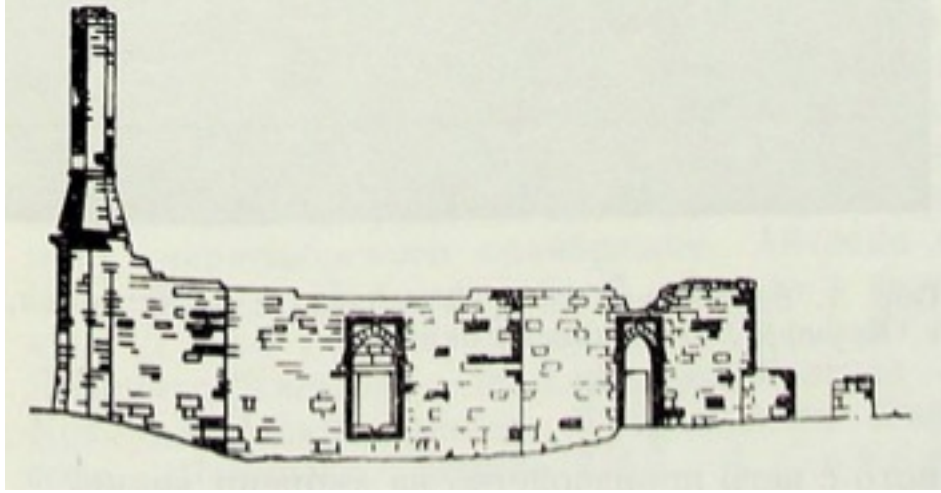

⁶ Mezarın batı tarafında, müminlerin evliyaya adak olarak para koydukları küçük yuvarlak bir açıklık bulunmaktadır (bkz. K.Irechek, Seyahatnameler, II, 1899, s. 834). Hacılar, bunu başaran kişinin mümin olduğuna inanarak ellerini açıklıktan geçirmek için çabalamaktadır. Rila Manastırı'ndaki Ivan Rilski mağarasında bulunan açıklıkta da benzer bir geleneğin sürdürülmesi ilginçtir. Bu, daha sonra üzerinde duracağımız bir konu olan Aleviliğin senkretik doğasının bir başka kanıtıdır.

Türbenin yaklaşık 50 metre kuzeyinde tekkenin diğer binası olan imaretin kalıntıları bulunmaktadır (Şekil 8 ve 9). Burada dervişler yaşar, misafirler (ziyarete gelenler) da orada kalırmış. İmaretin sadece yaklaşık 5 metre yüksekliğindeki duvarları korunmuştur. Ayrıca çapı 23 metre, duvar uzunluğu 9,80 metre ve kalınlığı 1,28 metre olan düzgün bir yedigen şeklindedir (Şekil 10).

Şekil 8

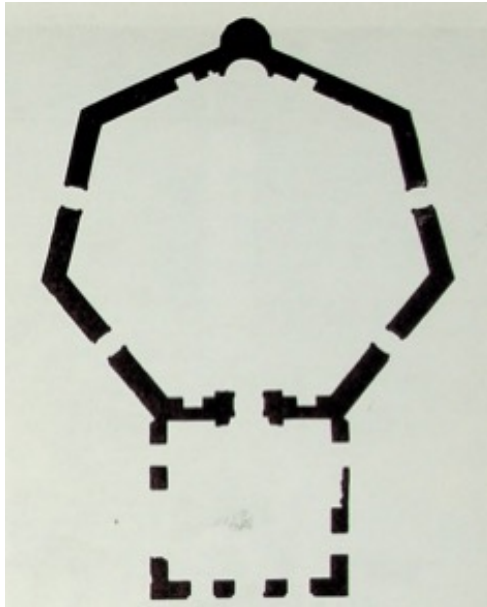
İmaretin Kuzey Cephesi

Yedigen odayla herhangi bir yapısal bağlantı bulunmadığından buraya güneyden, muhtemelen ek olarak inşa edilmiş olan büyük dikdörtgen bir giriş yoluyla girilmektedir (Şekil 11). İmaretin kuzey kısmında, iki tarafın oluşturduğu bir köşede, yedi duvarlı uzun bir bacası olan geniş, açık bir ocak bulunmaktadır (Şekil 12).

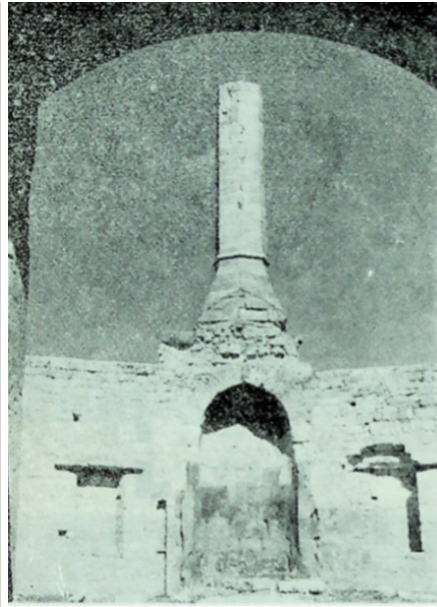
Şekil 9

İmaretin Planı

Şekil 10

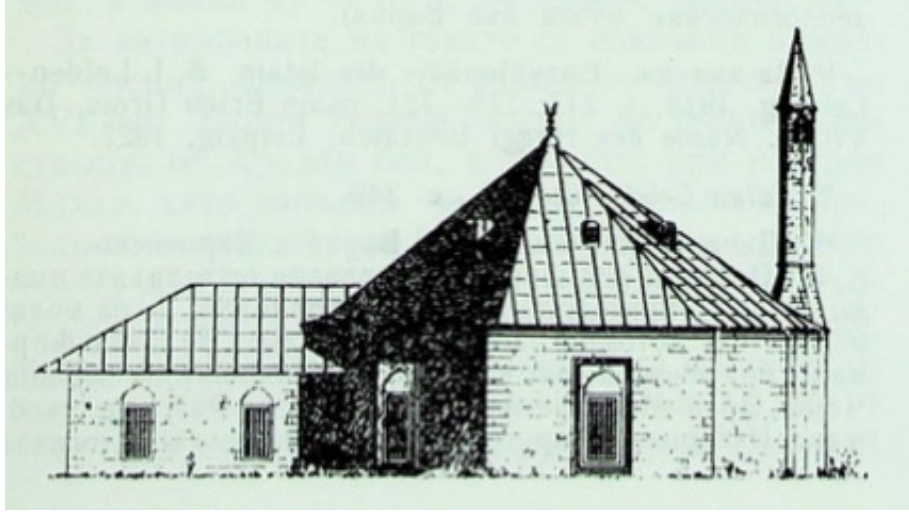
Yedi Duvarlı Bacalı Ocak

XVII. yüzyıl Türk seyyahı Evliya Çelebi'nin tekkenin detaylı tasviri sayesinde imaretin genel görünümü hakkında fikir sahibi oluyoruz. İmaretin günümüzde korunmayan çatı yapısı ilgi çekicidir. Evliya Çelebi'ye göre çatı ahşap olup koni şeklindedir (Şekil12).

Şekil 11

İmaretin Restorasyonu (Semavi Eyice'ye göre)

İçeride devasa çatı herhangi bir sütunla desteklenmemekte olup tavanın ortasında üç yüz kandilli bir top kandil asılı bulunmaktadır. Meydan'ın zemini mermer döşeli olup tam ortada bir şadırvan vardır. Salonun tamamı dervişlerin oturup çeşitli ahşap ve kemik nesnelere üzerinde çalıştığı koyun postları ile döşelidir. Salonunda, çevredeki çiçek bahçesinin manzarasının açıldığı, demir parmaklıklı dört pencere vardır. Pencere aralarında üst üste çok sayıda derviş dolabı bulunmaktadır. Kışın devasa ocaktaki ateşi harlamak için dervişler, arabalarla imarete taşıdıkları meşe ağaçlarını kesmektedir. Her gün buraya kendileri için yemeklerin hazırlandığı iki yüze yakın misafir gelmektedir. Gelen misafirleri ücretsiz olarak ağırlamışlar ve üç güne kadar konaklama hakkı tanımışlardır.⁷

Evliya Çelebi'nin 1652 tarihli bu tasviri aslında tekkenin ilk bahsidir. Kendisi, burayı birçok mülkle birlikte - değirmenler, ormanlar, tarlalar, çiftlik hayvanları ile gelişmiş bir durumda bulmuştur. Tekkede yüze yakın derviş varmış. Evliya Çelebi, Bağdat'taki İmam Ali ve Hüseyin'in türbeleri dışında ne Anadolu'da ne de İran'da⁸ böyle bir tekenin bulunmadığını belirtiyor.

1830 yılında tekkeyi cami olarak gören Yuri Venelin tarafından ziyaret edilmiştir. Yerel halktan bazıları ona buranın bir pagan tapınağı olduğunu söylemiştir.⁹ Tekkeyi 1872 yılında ziyaret eden Felix Kanitz, tekkenin ayrıntılı bir tanımını bırakmıştır:

Tekke Köyü'nde öyle büyük bir tekkeye rastladım ki, Konstantinopolis dışında Avrupa topraklarında daha büyüğü olduğuna şüphe yok... Karadeniz çevresindeki topraklarda Türk dininin önemli mabedlerinden biridir. Dervişlerin evleri, ünlü din kahramanı Hafız Halil Baba'nın onuruna inşa edilmiş, kesme taşlardan yapılmış muhteşem türbenin etrafında toplanmıştır. Minare şeklinde yükselen dev kubbesi ve kapısının muazzam boyutları, alçak girişlerden giren Türk ziyaretçisine, sessizlik ve heybetle dolu mabedin iç kısmında mistik gücü her adımda güçlenen bir saygı duygusu aşıyor... Hafız Halil Baba'nın kabri

7 Evliya Celebi, Seyahatname, İstanbul, 1314, III, s. 352.

1955'te imaret, Varna'daki Arkeoloji Müzesi küratörü Alexander Kuzev'in rehberliğinde temizlendi. Temizleme sırasında, 0,90-1,10 metre kalınlığında bir tabaka kaldırılmış ve içinde 2 kopeyka değerinde bir Rus parası (1819 basımı), üç Türk kil piposu, üzerinde işleme izleri bulunan iki kemik parçası ve çok sayıda demir kelepçe ile dövme çiviler bulunmuştur. (Şekil 14 ve 15). Hiçbir tuğla ve kiremit parçasına rastlanmamıştır. Bulunan malzemeler Evliya Çelebi'nin yazdıklarını ve çatının ahşap olduğu yönündeki açıklamasını doğruluyor. Korunan kısma bakılırsa, imaretin tasviri de oldukça doğrudur. Ancak şadırvanın veya zemindeki mermer levhaların izine rastlanmamıştır. İmaretin 1768-1774 Rus-Türk savaşı sırasında yakıldığı anlaşılmaktadır. Yuri Venelin, 1830'daki ziyareti sırasında çatısız bir imaret bulmuştur (bkz. Zh. Vazharova, Rus bilim adamları ve Bulgar antikaları, 1960, s. 86-87). Bu vesileyle, kazılar ve kazılardan elde edilen malzemelerle ilgili notlarını bana hemen sağlayan meslektaşım Al. Kuzev'e şükranlarımı sunmak isterim.

8 Evliya Celebi, op. cit. , s. 352.

9 Zh.Vazharova, pos.sach., s. 86. Ancak Vazharova, tekkenin bulunduğu Krinit Vadisi'ni yanlışlıkla Kran ovasıyla (Kazanlık yakınlarındaki Kran köyünden) özdeşleştirmiştir. Görünüşe göre Y. Venelin'in Krinit Vadisi adı, Batova Nehri ağzının yakınında, Akyazılı Baba tekkesinden çok da uzak olmayan Kranevo-Ekrene köyünün eski adından geliyor.

halılarla kaplı olup müminlerin bağışladığı devasa mumlarla çevrilidir. Tavanda hacıların Mekke'den¹⁰ getirdiği iki deve kuşu yumurtası asılıdır.

F. Kanitz tekkeyi ziyaret ettiğinde zaten oldukça harap olmuştur. Tekke'de sekizi geçici¹¹ derviş olmak üzere 26 derviş barınmaktadır. K. İreçek 1884'te ziyaret ettiğinde geriye sadece bir tane kalmıştır.¹² Şkorpil'e göre, sahip olduğu sayısız mülk¹³ yanı sıra tekkeye; Teke (bugünkü Obroçişte), Geyikçiler (Rogaçevo), Alaklise (Tsirkva), Hamzalar (Hrabrovo), Duvanyuvasu (Sokolare), Süleyman Fak (Strajitsa)/Balçık bölgesi, Dobriç bölgesi/ Yastıkçılar (Odirtsı), Varna bölgesi/Ekrene (Kranevo) köyleri ile iki köy daha bir padişah fermanı ile vakfedilmiştir. Bu köylerin halkı tekkenin mülklerini işliyor ve karşılığında bir takım vergilerden muaf tutuluyordu.¹⁴

Evliya Çelebi, tekkenin koruyucu evliyası derviş Akyazılı Baba hakkında ayrıntılı olarak bilgi vermektedir. Kendisinin Hacı Bektaş Veli¹⁵ ile birlikte Bursa'ya gelerek Rumeli'de yüksek bir göreve atanan Horasanlı Ahmed Yasevi'nin müridi olduğunu belirtmektedir. Daha sonra Müslüman olan Provadia kentindeki "Dobruca Kralı"nın yanına giderek Bat-ova¹⁶ vadisinde kalmak için ondan izin alır. Evliya Çelebi bu olayları 14. yüzyılda Sultan I. Orhan ve I. Murad'ın saltanatı dönemine tarihlemektedir. H. Şkorpil'e göre tekkede 1036 (Hicri 1627) yılında çıkarılan bir ferman muhafaza edilmekte olup, bu ferman Akyazılı Mehmed Şerif'in Muhammed'in soyundan olduğunu, annesinin ise Dobriç bölgesi/ Kirezli köyünden olduğunu doğrulamaktadır.¹⁷

Tekke'nin tarihlenmesi konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür ve bunların çoğunluğu XVI. yüzyıla tarihlenmektedir. Evliya Çelebi, tekkenin Gazi Mihal'in oğlu Arslan Bey tarafından yaptırıldığını iddia ederek, bunun Sultan II. Murad (1421-1451) döneminde, Akyazılı Baba'nın vefatı¹⁸ sırasında gerçekleştiğini ifade ediyor. Şkorpil kardeşler, yerel Türk halkından bilgi toplayarak, tekkenin inşasına Sultan I. Selim (1512-1520) döneminde Arslan Bey tarafından başlandığını ve Sultan II. Selim (1566-1574) döneminde tamamlandığını belirtiyor.¹⁹ F. Kanitz²⁰ ve K. İreçek²¹, yapımını 16. yüzyılda Sultan I. Süleyman'ın (1520-1566) hükümdarlığına dayandırıyor. Semavi Eyice'ye göre tekke 15. yüzyılın sonu veya 16. yüzyılın başında inşa edilmiştir.²² Mimari ve inşaat açısından türbenin Osmanlı'nın klasik dönemine²³ aksedilmesi gerekir. Tarihi XVI. yüzyıla²⁴ kadar uzanan Razgrad bölgesi/Sveştari köyü yakınındaki "Demir Baba", Haskovo bölgesi/Trakiets köyü yakınındaki "Osman Baba", Harmanlı bölgesi/Bogomil köyü yakınındaki "Hızır Baba" tekkeleri ile tarz olarak neredeyse tamamen aynıdır.

10 F. Kanitz, op. cit. III, ss. 219-220.

11 I bid, s. 221., K. İreçek, pos. sach., s. 833

12 İreçek, pos. sach., s. 833

13 1909'da tekke 292 dönüm tarlaya, 52 dönüm çayıra ve 50 dönüm sebze bahçesine sahipti (bkz. GOVAD, IV, 1909, s. 18). Batova Nehri kıyısındaki Balchik bölgesinde bulunan komşu Tsirkva (Alaklise) köyünde "Sekiz Kayalar" adıyla bilinen çok sayıda değirmenin bir kısmı muhtemelen Türk yönetimi döneminde tekkenin vakfiyeleriydi.

14 H. ve K. Shkorpil, Vladislav'ın Bulgaristan seferi ve Varna savaşı, IBAD, I, 1908, s. 64-65, not 6; ayrıca H. ve K. Shkorpil'in "Varna Arkeoloji Müzesi'nin Varna ve Varna bölgesindeki buluntuların günlüğü", s. 40'taki notlarına bkz. (Varna Arkeoloji Müzesi'nde saklanmaktadır)

15 Bkz. Enzyklopädie des Islam, B. I, Leiden-Leipzig, 1913, s. 217; 720-721; ayrıca bkz. Erich Gross, Das Villet. Name des Haggi Bektasch, Leipzig, 1927.

16 Evliya Celebi, op. cit. , sf. 349

17 "Varna ve Varna'daki buluntuların günlüğü...", s. 40. Büyük imamlar tarafından da benzer fermanlar yayınlanmış ve bu fermanlarla sahipleri Müslüman olduklarını, peygamber Muhammed'in soyundan geldiklerini tasdik etmişlerdir. İzvorov, sahibi Razgradlı Bektaş dervişi Çavuş Vuap Mustafa Apti Pacheçi'nin olduğu böyle bir ferman hakkında bilgi veriyor (Hz. Muhammed'in soyağacını anlatan eski bir Türkçe el yazması, ORAD, IX, 1932, ss. 18-19).

18 Evliya Celebi, op. cit. , s. 349

19 "Varna ve Varna'daki buluntuların günlüğü...", s. 40.

20 F. Kanitz, op. cit. III, s. 219

21 K. İreçek, pos.sach., s. 834

22 Semavi Eyice, Varna ile Balçık arasında Akyazılı Sultan tekkesi, Belleten, Cilt XXXI, 1967, sayı 124, s. 556.

23 Semavi Eyice, Varna ile Balçık arasında Akyazılı Sultan tekkesi, Belleten, Cilt XXXI, 1967, sayı 124, s. 551.

24 Harmanlı bölgesi/Bogomil köyü yakınlarındaki (şu anda Harmanlı'da müze koleksiyonunda muhafaza ediliyor) "Hızır Baba" tekkesinin türbesinin girişinin üzerinde bulunan kitabede, Hızır Baba'nın 947 yılında burada öldüğü belirtilmektedir. Bu bilgileri Harmanlı'daki müze koleksiyonunun küratörü Zlatan Petrov ve Haskovo Bölge Tarih Müzesi'nin "Arkeoloji" bölümü başkanı Dimcho Aladzov'a borçluyum ve kendilerine şükranlarımı sunuyorum.

Kaynaklar / References

Margos, A. (1973). Balçık bölgesi Obroçişte köyü yakınında bulunan Akyazılı Baba tekkesi. *Muzei i Pametnitsi na Kulturata*, No: 02, 20-24 [Margos, A. (1973). Teketo Ak Yazılı Baba Pri C. Obroçitze Balçisko. *Muzei i Pametnitsi na Kulturata*, No: 02, 20-24].